

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

DUPKA GYÖRGY MÉLTATÁSA¹

(A 2022-ES RATKÓ JÓZSEF-DÍJ ODAÍTÉLÉSE ALKALMÁBÓL)

Túlzás nélkül mondhatom, hogy az Ugocsa megyei Dupka György neve a Kárpát-medencében és a világ magyar szórványaiban egyaránt ismerős. Olyan tisztesség ez, amilyen csak keveseket érhet. Őt éppen azért, mert a szovjet rendszer II. világháborút követő bűneinek feltárásával a korábban érinthetetlennek hitt tabukat ledöntve, előkészítette és feltárta a GULAG-témát a közvélemény számára.

Költőnek indult, 1952. április 11-én történt születése sorsszerűen is a költészet útjára terelte volna, ám a sztálini légereket megjárt édesapja a rendszerváltozás hajnalán – szinte a 24. órában – rányitotta szemét Szolyvára, a magyar Golgotára. Szolyva és a belőle Beloruszia, Donbász és a Kaukázus felé induló vasúti szerelvények emléke elevenen sajgó sebe volt akkor minden kárpátaljai magyarnak és svábnak, s nagyon hamar kiderült, hogy anyaországainak, felvidékeinek és erdélyinek is.

Dupka György tehát elkötelezte magát e szenvedéstörténet részletekbe menő feltárásának. Szándékában újságírói múltja, a kisebbségi érdekvédelem területén szerzett tapasztalatai mellett a család és a környező falvak túlélőinek elbeszélései is segítettek, erősítették, de ama jelképes fa igazi nagyságával csak akkor szembesült, amikor a fejszéjét belevágta. Ám nem rettent meg egy pillanatra sem. Először a lágerbe hurcoltak neveit gyűjtötte össze, majd összevetve a korai szovjet közigazgatás sebtében összehordott nyilvántartásaival, igyekezett felbecsülni a veszteséget. Ezt a munkát a túlélők leírt és szóbeli visszaemlékezései követték, majd az egykori szovjet titkosszolgálat munkatársai közt segíteni kész szövetségest találva, a titkosított oroszországi levéltárak adatainak megismerésére összpontosított, hogy a művelet okainak és a végrehajtás szakaszainak közreműködőit is megvilágíthassa. A kutatás első eredményeinek publikálása nyomán egyre többen – újságírók és szakavatott történészek – érezték rá a téma újszerűségére és lehetőségeire, s a GULAG-téma egyre népszerűbbé válva új irányt nyitott a történelemkutatásban, amelyet Dupka György néhány esztendeje

¹ Elhangzott 2023. május 26-án a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Könyvtár Nagytermében

a témában PhD fokozatot szerezve termékenyen művel. Az utóbbi években a magyarországi német közösségekkel összefogva az egykori szovjet régiókban felkutattak és felkerestek minden olyan helyszínt, ahol valaha magyar és német foglyok végeztek kényszermunkát.

Kárpátaljai magyarként büszkén állítom, hogy az új kutatási irány atyja Dupka György, a nyomában járok pedig az ő első közléseire hivatkozva vizsik tovább saját szakterületük hasznára a feltárt tényeket.

Dupka György munkásságát mára szakkönyvtárnyi kiadvány, benne több fontos monográfia igazolja. A művek terjedelmes lajstromát végigfutva a címek szemléletesen jelzik a kutatómunka kiteljesedését, s egyben a kárpátaljai magyarság mellett a svábok és zsidók sorsának alakulását az adott történelmi kontextusban. Lássunk azonban néhány fontosabb címet a kötelező bibliográfiai sallangok nélkül: *Istenhez fohászkodva... verses levelek, imák a Sztálini láger-ekből 1944–1957*; Dupka György–Alekszej Korszun: *A „Malenykij robot” dokumentumokban; Kárpátaljai magyar Gulag-lexikon. Lefejezett értelmiség, 1944–1959; A mi Golgotánk. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben; A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján, 1944–1991; Zsidósors Kárpátalján: a deportálástól az internálásig; Ne ítéljete el ...!*. *Zsidó népirtás, antiszemita üldözés Kárpátalján a náci és a kommunista eszmék nevében, 1938–1991; Magyar gulág-gupvi-rabok Euráziában. Felfedett nyomok Baskíria, Tatár föld, Csecsenföld, Azerbajdzsán, Georgia, Örményország, Kazahsztán, Üzbegisztán régióiban; „Sötét napok jöttek...”. Konceptiós perek magyar elítélteinek emlékkönyve, 1944–1955; stb.*

Történelmi munkássága mellett szólnom kell Dupka György kultúraszervezői és kultúrtörténelmi munkájáról is. Itt feltétlenül meg kell említenem, hogy a múlt század 90-es éveiben a többnyire csak közösségi érdekvédelemmel foglalkozó KMKSZ mellett létrehozta a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közösségét, majd egyik alapítója és vezetője lett a Beregszászban létrejött Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézetnek. De lapalapítóként is meg kell említenünk nevét, ugyanis 2002-ben az irodalmi fórum nélkül maradt kárpátaljai magyarok számára Nagy Zoltán Mihály és személyem közreműködésével létrehozta az azóta rendszeresen megjelenő *Együtt* című folyóiratot. A kultúra tárgykörében végzett kutatásai eredményeként ugyancsak fontos könyvek megjelentetéséről beszélhetünk. A kárpátaljai magyar irodalom történetét, valamint a kárpátaljai magyar képzőművészet történetét összefoglaló munkái szintén fontos mérföldkövei a kárpátaljai magyar kultúrának.

Kedves Barátom, Te nem hiába éltél és élsz ezen a földön. Tudják ezt azok a döntéshozók is, akik az elismeréseket ítélik oda. Dupka György 1993-ban Berzsényi-díjat, 1995-ben Nagy Imre-émlékplakett, 2009-ben az erdélyi magyarság megbecsülése jeleként Julianus-díjat, a magyar kormánytól 2017-ben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét, a felvidéki magyaroktól ebben az évben Fábry Zoltán-díjat vehetett át, s ráadásul 2018-tól a Magyar Kultúra Lovagja címnek is méltó viselője. Azt hiszem, ezek tudatában a Díj névadója is boldogan bólintana Dupka György Ratkó-díjára.

Nyíregyháza, 2023. május 26.

1994. V. 17. A Ratkó